

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ БИРАҢАШ ОБЛАСТ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1951
декабрь
2
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 237 (2411)
ӨРТӨЗ 20 көп.

БО Х У Н Г У С О Л У Н Д А:

Тайбын талалакчыларынын үшкү Бүгү-эвилел конференциясы (1 арын).
Улус судтарынын сонгулдааларына чедишкенин ужуражыр (2 арын).

П. Ушаков.— Зоотехник — колхозтарга мал кыштагаладышкынын чедишкенин эртеринин организакчысы (2 арын).
Делегейин чаа дайынчык дыйыныга удур болгаш улустарнын аразына тайбынни база найыралды бжыжылаарынын талазы-биле хемчеглер дугайында (3—4 арыннар).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

ЛЕКЦИЯ ПРОПАГАНДАЗЫН УЛАМ КАЛБАРТЫР

Лекция пропагандазы совет улусту чалбыштыг совет патриотизминн өзүзүңа, большевик партияга, Ленин—Сталинның улуг идеяларына, коммунизмниң улуг херезиге кызыгаар чок бердинге кылдыр кижилериниң чугула чеспэ. Лекциялар болгаш политиктиг илеткелдер ажылчыннарын, колхозчуларнын, совет интеллигенциянын политиктиг эртем-биллин болгаш культуруг денделин бедидер.

Партия организацияларынын идея-политиктиг ажылында лекция пропагандазы эң чугула чери ээлеп турар. Бистин областын партия организациясы сөөлгү чылдарын дургузунда лекция пропагандазына улуг кичээгейин салып турар. 1951 чылдын эртен 10 айларынын дургузунда областын районнарыга болгаш Кызыл хоорайга Совет Эвилелиниң иштиги ажыл-агый болгаш даштык байдалын, ВКП(б) төөгүзүнү, философия, политэкономия, база көдээ ажыл-агыйнын болгаш еске-даа темаларын талазы-биле 4000 ажы лекциялар номчутууган.

Областын партия организациясы мергежилдик четир сангы лекторлар болгаш илеткелчи каадырлар-биле четчелетинген. Партия райкомнарын хей нурузунда илеткелчилер бөлүктери 20—25 кижиче четир составгы кылдыр тургустунган ВКП(б) Каа-Хем, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Өвүр болгаш Чөөн-Хемчик райкомнары база Кызыл хоорому лекциялар номчурун болгаш политиктиг илеткелдер кылырын ажылчы чоннарын, колхозчуларнын болгаш совет интеллигенциянын ортузунга дыка калбартып чоруткан.

Ажылчы чоннарын мурнунга лекциялар номчуру, илеткелдер кылдыр талазы-биле ВКП(б) Чөөн-Хемчик райкомунун секретари эш К. Дилгичек, Каа-Хемде парткабинет эргелекчи эш Р. Шабанова, Улуг-Хемде парткабинет эргелекчи эш Н. Кошелев, ВКП(б) Чаа-Хөл райкомунун секретари эш Т. Бегзи олар 20—30 лекцияларын номчуп, мурнакчы үлегерин көргүзүп турар.

Политика болгаш эртем билгилер непередиринин талазы-биле Бүгү-эвилел нитилелдериниң тыва салбырын кижиниң амын ам үдө 600 ажыг кижиче четир ескен. Олар бо чылын 2000 ажыг лекцияларын номчааннар. Биндыг болза-даа, районнарда болгаш Кызыл хоорайда лекция пропагандазынын ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Лекция пропагандазын калбарышкыны, оон идея-политиктиг дендели партиянын бедик негеделерин ыракта хандырбай турар.

Лекция пропагандазын чорудар ужуруг областын чамдык организациялары, ылангыч көдээ ажыл-агый пропагандазынын область эргелели (начальниги эш Вишняков) совет агробиология эртемнинин болгаш колхоз база совхоз бдурдугезинин мурнакчыларынын чедишкенин неперетпей турар. Көдээ ажыл-агый пропагандазынын область эргелели (эш Вишняков) бодунун бир чыл ажылдап келгенин дургузунда областын мурнакчы малчынарын болгаш бедик дүжүт өстүрүп турар колхозчуларнын мурнакчы дуржулгазын чырдып турар чангач-даа лекция чогаатпаан.

Ош ышак областын лекция бюрузу (удуртукчузу эш Сиенёв) бойдус эртемнин, шажына удур пропагандазын талазы-биле лекцияларын барык-ла чорутпай турар. Областын лекция бюрузунун чамдык лекторлары (Седенбил, Очур-оол, Норбу болгаш өскелер-даа) шажынын хуурмак хоозун чорунун хоралын ажылчы чонга хааны болгаш тодаргай көргүзеринин улуу, анса-ла нини чугаалар-биле кызыгарла-тынны турар болгаш амдыралдаа хоорук «чырыдыкчылар» болуп турарлар.

ВЛКСМ Тыва обкомунун лекторлар бөлүмү болгаш комсомолдун чамдык районнар комитеттери лекция

пропагандазынын ужуру-дузасын ам-даа ыракта четир үнелеп көрбөй турар. Таңды, Биң-Хем, Бай-Тайга, Эрзин, Тожу, Тес-Хем районнарында аныктарга лекциялар болгаш политиктиг илеткелдер кончук хаая таварылга болуп номчутууп турар. Аныктарга лекцияларын идея-теоретик талазы-биле куду денелге, комсомолдун практиктиг сорулгаларында хоорук номчуп турар. Чижээ, ВЛКСМ Тыва обкомунун лекторлар бөлүмүндө чогааткан «Совет кижинин моральдик аркан-нүүрү» деп темалыг лекция совет кижилеринин өзүп турар коммунисттик медреселин, оларнын күш-ажылчы маадырлыг чоруну, анык өскеннерин коммунисттик кижизидилгезинге болгаш кижилеринин медреселинде капитализмин артынчылары-биле демиселге комсомол организацияларынын сорулгаларын көргүспөй турар.

Ажылчыннарын, колхозчуларнын болгаш совет интеллигенциянын мурнунга номчуп турар лекцияларын болгаш политиктиг илеткелдерин Тыва областын социалисттик чаартышкыны-биле холбаштырбай турар.

Партия организацияларынын лекция пропагандазын чорудуп турар илеткелчилеринин, лекторларнын, пропагандаистеринин сорулгалы болза, марксисчи-ленинчи теориянын пропагандазын чорудар, ВКП(б) төөгүзүн, бистин Төрөөн чуртувустун төөгүзүнүн, марксисчи-ленинчи философиянын болгаш политиктиг экономиянын талазы-биле лекцияларнын санын көвүдөдир, ажылчы чонун коммунисттик кижизидилгезинин талазы-биле лекция пропагандазын күштелдирер, совет патриотизминин дугайында лекцияларын болгаш буржуа идеологиянын язы-бүрү илерээшкенин-биле, кижилеринин медреселинде капитализмин артынчылары-биле демисел дугайында лекцияларын үргүлүп чорудар.

Выжыг тайбынын, демократиянын болгаш социализмин лагерин баштап турар бистин совет күрүневистиң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиканын дугайында, Европада болгаш Азияда улус демократиянын чурттарынын чедишкенинниң база бүгү-делегейде тайбын талалакчыларынын күштеринин өзүп бжыжыгп турарынын дугайында лекцияларын үргүлүп номчурун хандырар.

Политика болгаш эртем билгилер непередиринин Бүгү-эвилел нитилелдинин Тыва область салбыры, көдээ ажыл-агый пропагандазынын область эргелели, областын лекция бюрузу болгаш комсомол обкомунун, райкомнарын, хооркомунун лекторлар бөлүмү болза, мурнакчы агробиология эртемнин чедишкенинниң болгаш көдээ ажыл-агый мурнакчыларынын дуржулгаларынын талазы-биле лекция пропагандазын күштелдирер, бойдустун болушкуннарын болгаш нитилел амдыралынын болушкуннарын материалдыг тайлыбырлар дугайында онза кичээгейин салыр. Колхозчу амдыралдын сталинчы Уставынын дугайында, колхозтарын организациясы, ажыл-агый талазы-биле бжыжылаар дугайында колхозчуларнын боттарынын эрге-ажыктарын колхозтарын нити эрге-ажыктары-биле шын дүшүтүр дугайында, колхозтарын улгатыр катыштырган-ны-биле холбаштыр оларнын хөгжүлгезинин перспективаларынын дугайында, агротехниканын мурнакчы чорудулгаларынын болгаш көдээ ажыл-агыйны улам ынай сайырадырында МТС-теринин ролунин дугайында лекцияларын калбартыр.

Улус судтарынын болгаш улус төлөөлеринин сонгулдаалары-биле холбаштыр Сталинчы Конституциянын улуг принциптеринин, совет демократиянын, совет хамаатыларынын улуг эртелеринин болгаш хүлээлгезинин, совет тургузугун дугайында лекцияларын, илеткелдерин калбартыры чугула.

болуглаан ажылчыннарын, албан хаакчыттарын болгаш колхозчуларнын хей кижилгил хуралдарында, а ош ышак хей-нитти организацияларынын база ажылчы чоннарын культура нитилелдеринин хуралдарында депширткен.

Хей-нитти организациялары кандидаттарын дугайында агитация ажылдарын калбартып турар. Кандидаттар биле сонгуучуларнын ужуражышкынын организациястап турар.

Тайбын талалакчыларынын үшкү Бүгү-эвилел конференциясы

Ноябрь 28-те эртенги хуралы

Тайбын талалакчыларынын үшкү Бүгү-эвилел конференциясы бодунун ажылын ноябрийн 28-те Москвага, Эвилелдер Бажынын Колонут залына үргүлүдүн. Тайбын камгалалынын Совет Комитетинин Даргазы Н. С. Тихоновтун илеткелинин дугайын чугаалашкан.

Хуралдын даргазы эш Росийский Белоруссиянын улустун шүлүкчү Якуб Коласка сөс берген.

Дайын үезинде үрелишкенинде кончук дүрген катап тургустунган Белоруссиянын дугайын шүлүкчү чугаалаан.

—Ак-сеткилд кижилерин, тайбын дээш демиселчилерин шүптүзүнү хүлээлгези болза, чер делегейин кайы-даа булуңнарында тайбынга ынакшылдыг улустарын угаан-медреселинде дайын кысыкчыларынын бодалдарын тодаргай-биле кирип таныштырып, оларнын өзүлүг үредикте чүткүшкүнүн көргүзүр болуп турар—деп, ол чугаалаан.

Магнитогорский И. В. Сталин аттыг металлургия заводунун алдарлыг кан эзилдикчи эш Захаровтун чугаазын төлөөлөр улуг кичээгей-биле дынааннар. Бистин чуртувуста металлургиянын сайыраашкынын, каны кылып үндүреринин өзүшкүнүнүн дугайын ол чугаалаан.

—Бир эвес херегетинер ужуру таварышса бистерге, совет кан эзилдикчилеринге идеяг болуп силер, эштер. Ынчаарда бистер камгалак каннарын канчаар эзилдерин сактып келир бис, ынчангаш шоглап келген агрессорларын билиндириптеринге чүү хире кан херегетинерил, ол хирени бээр бис — деп, ол чугаазынын төңчүзүндө чугаалаан.

Биология эртемнинин доктору — Казах ССР-нин Тайбын камгалалынын Комитетинин даргазы эш Базанова сөс берген. Бистин кижилеринин тайбынын камгалаларына шиттирлин масса чонун чогаадыкчы ажылдары-биле, совет кижилеринин күш-ажылчы чедишкенин-биле бжыжылаатын турар—деп ол чугаалаан.

Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелинин Вена сессиязынга чугаалашкан айтырыгыларын эң-не чидин болза, герман айтырыгы болган—деп, Крымнын төлөөзи профессор Царанко чугаалаан. Барын Германияны чеспеглээр чорук дээрге, тайбынга ынакшылдыг улустарга тергин улуг айылдыг дээрин ол мелелгезин.

Волга-Доннун алдарлыг стахановчуларынын бирээзи, боду кылаштар эскаваторунун начальниги эш Усков чүе чугаалаан.

—Коммунизмниң сталинчы тудулары — бистин күрүневистиң улуг күштүгүнүн көргүзүшкүнү. Ол дугайы — Сонгу-атлантика бөлүгенинчи коммунисттик дайызырактары билни алдандар. Бистер, сталинградчылар оларга — Сталинградтын дугайын утпаар, төөгүнүн өөредин утпаар деп чугаалап тур бис.

Анык колхозчу, Социалисттик Күш-ажылдык Маадыры эш Мыкыч Чернович областын колхозчуларынын аас-кежиктиг амдыралынын дугайын чугаалаан. Оон чугаалааны болза:

—Прикарпатье украиннери украин улус-биле чангыс өг-бүлө болуп катышкан. Төрөөн Буковинанын кыргына хүн үнүп келген. Чүс-чүс чылдарын күзел-бодаллары-даа боттанган. Дайын болбазын дээш, тайбын тилгезин дээш мен күжүмү харамнамай ажылдаар мен.

Узбекистаннын төлөөзи, чогаалчы эш Уйгун бодунун саналыга мелелгезин:

—Англи-америк империалисттер делегейин чаа дайынны кысырын орадалашкан, улус массаларын мегелдеп, оларнын угаан-медреселерин төөредир деп турарлар. Совет литература болгаш урап-чүл бистин улустарыны совет патриотизмин бедил-биле медресеп билдиринге, улустарын найыралдажырынга өөртөтпашаа, совет кижинин, коммунизмни тургузукчунун чаагай овер-хевирин тодаргай-биле көргүзөр хүлээлгелгил.

—АКШ-тын чагырыкчы бөлүктери Бүгү-делегейге ужуру-дузалыг айты-

рыларын тайбын өзү-биле шиттирлээринге удурланып, Совет чакаткы саналдарын буруу шаап турарлар. Ону бистер Катышкан Национальниң Организациязынын ам эртип турар Кол Ассамблеязынын сессиязында тодаргай көрүп турар бис — деп, ВЦСПС-тин даргазы эш Кузнецов чугаалаан. Эш Кузнецов капиталисттик чурттарда ажылчыннар шимчээшкенин өзүшкүнүн көргүзүп турар саннарын болгаш фактыларын чижеге киргилгезип, ол болза, тайбынын болгаш демократиянын фронтузунга канчаар-даа аажок улуг ужуру-дузалыг деп демделгезин.

—Совет профэвилелдери Совет чакаткы сталинчы даштыкы политиканы — тайбын политиканын домузу-биле деткип турар. Олар боттарынын даштыкы ажылчыннар-биле харылдааларын калбартып, кижилерин эң дээр амдыралды дээш, тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселге ажылчыннарнын болгаш бүгү делегейин ажылчы чоннарын чангыс эвин олар уламан бжыжылар — деп ол бодунун чугаазынын төңчүзүндө чугаалаан.

Краснодар крайнын Калинин аттыг колхозунун даргазы, Социалисттик Күш-ажылдын Маадыры эш Стратенко бодунун чугаазына Кубанын таражыларынын тайбын дээш демиселин дугайын, оон шөлдеринге өстүрүп үндүргөн байлактыг дүжүттөргөн дугайында, колхозчу таражына аас-кежиктиг амдыралды берип турар колхозчу тургузуну күштүгүнүн дугайын чугаалаан.

Бистин чуртувустун техниктиг депшилгезинин эң чугула төвү — Ленинградтын ажылчы чоннарын тайбынын херээ дээш демиселин, Ленинградчыларын коммунизмниң улуг тудулдарына дузалачыларынын дугайын Ленинградтын И. В. Сталин аттыг металлургия заводунун суг күжү-биле ажылдаар турбиналарынын кол конструктору эш Ковалев чугаалаан.

Байтистеринин евангел шажынычыларынын Бүгү-эвилел чөвүлелинин даргазы Я. Жидков бодунун чугаазына — тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин эң-не шылгаргай чүлү болза, Тайбынын Пактынын чарарынын дугайында Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелинин саналы болуп — деп чугаалаан.

—Кижиче төрөлгөткенин генийлерин эң-не чугула чогаадышкынары болгаш эртемнин эң-не кайгамчыктыг чаалап алышкынары капиталисттик арааннарын культуруду үнелиг чурдуларын үредгезинин болгаш массалыг өлүрүшкүнү кылыр чеспенче хуулар чорун эртемнин кижилери элдесинишкени-биле көрбөс аргазы чок — деп армян улустун төлөөзи, хоочун эмчи, профессор — Оганесян чугаалаан.

РСФСР-нин педагогика эртемнинин Академиязынын президентинин эш Каинов бодунун чугаазына — тайбын дээш демисел — бистин уругларыны келир үези дээш демисел-дир, анык салгакчыларын угаан-медреселин дайын пропагандазы-биле болгаш раса анылаар чорук-биле төөредир турарларга удур демисел-дир. Совет чуртунда уругларын дугайында сөгүш салышкын болза, бистин амдыралдыктыг эң чугула хоойлузу болуп. Бистин чуртувустун анык салгакчылары Төрөөн чуртунга ынак болурун өзүзүңа кижизитирип турарлар — деп чугаалаан.

Москвадын Сталин аттыг автозаводунун пех начальниги эш Давыдов автомобиль тургузукчуларынын тайбын чөткүлүн бодунун чугаазына илереткен. Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелин Кыйгырынын алаанга автозаводчуларын салган ат бүрүзү бүгү коллективтин стахановчу күш-ажылы-биле бжыжыктарган.

Эстон ССР-нин эртемнер Академиязынын президентинин эш Эйфель бодунун чугаазынын ССР-нин акы-дунмалык өг-бүлгезинге социалисттик нацияларын чекетелишкенине турсааткан. Оон-биле чергелештир империалисттик араа-

таннарын хамаарылгазында турар бичин күрүнелерин берге байдалын дугайын эртемдээш база чугаалаан.

Ош ышак эртенги хуралга: Минсктин демир-орунун Минск салбырынын диспетчери эш Судников, Риганын католиктик метрополидинин оралакчысы П. Отрод, Азербайжан ССР-нин школаларын алдарлыг бжыжкы эш Оруджева, Кузнецкин Сталин аттыг металлургия ком-

бинанын блумингизинин улуг вальцовщик эш Сомов, Киргизиянын күрүн университетинин ректору эш Джангерчинов, спорт мастери эш Подузова олар чүе чугаалааннар.

Москвадын пионерлери конференцияга байыр чедиргенер. Найсылдын анык хамаатыларын төлөөлөр болгаш аалчылар изин-биле уткааннар.

—Төрөөн чуртувуска бистин ынакшылыгы кызыгаар чок. Бир эвес дайын кысыкчылары бистин улуг, тайбынга ынак чуртувуска кыжынышкынын кылып келир болза, совет улус оларга чүлгө хары бээр-биле кызыгарлашпайн, харын-даа дайыннарын чылча-шаап, үндөзүннө чедир ууткаар. Ынчаарда совет херээженер Төрөөн чуртунун камгалакчыларынын бирги одуругларына туржурлар.

Эш Попова бодунун чугаазына капиталисттик чурттарын херээженеринин болгаш чаш уругларынын аар-берге амдыралын көргүзүп турар фактыларын чугаалаан.

Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелинин төлөөлеринин удуртукчузу, Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелин бюрозунун кижигүнү, Тайбынын француз национал чөвүлелинин даргазы Ив Фаржтын чугаазын сурдушканын изин-биле уткааннар. Ол Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелинин мурнунда тайбын талалакчыларынын үшкү Бүгү-эвилел конференциязынын төлөөлеринге байыр чедирген.

Бүгү чурттарда тайбын талалакчыларынын катыжышкынын өзүшкүнүн дугайын Ив Фарж бодунун чугаазында демделгезин. Тайбын камгалаларын херээжене совет улустун, совет күрүненин ойнап турар улуг ролун Ив Фарж онзалап чугаалаан.

Оон дараазында Киров областа «Кызыл Октябрь» колхозтун даргазы эш Прозорова сөс берген. Ук областын ажылчы чоннары бо конференциянын индирден — бистерге дайын херек чок, тайбын херек — деп чугаалаарын менээ дааскан — деп ол чугаалаан.

—Дайынны америк-англи кысыкчылары кезенип-ле турзунар хазын. Бистер кортук эвес бис! Бистер тайбынын негеп, бүгү делегейге тайбынын херээ камгалап турар бис, чүе дээрге, бистер боттарыныстын күжүвүске, улуг херээвисти шынныныга идгээр бис—деп Прозоров чугаалаан.

Бүгү-гузиянын католик-патриархы Каллистрат чүе чугаалааш, Бүгү-делегейге тайбынын эчизинге чедир камгалаар дээринге гузиян шажынын бжыжыг тура-соруктуун ол илереткен.

Конференциянын киржишкелеринге дашчылар бригадир эш Ковалев Днепрде улуг тудушкунун дугайын чугаалаан. Оон бригадазы чаа хоорай — Каховканын бирги бажынын фундаментинин салган, а алды айларын дургузунда ГЭС-тин тудулдарына 80 хире бажынарын тудуп берген.

Чогаалчы Эренбургтун тодаргай, чидиг чугаазын адыш часкаашкынары чангыс улаа эвес үзе кирип турган. Ол улустун өзүлүг ассамблеязынын — Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелин Вена сессиязынын дугайын, оон КНО-же дайынны болдурубас дээш кириген саналдарын дугайында чугаалаан.

—Сөөлгү чылдарын иштинде мен чүүл-бүрү чурттарга баар аргалыг болган мен: улуг Кыдатка, хайнышкынын Парижка-даа, ырым Стокгольмге болгаш чырыкыландык Римге-даа, туманалчак Лондонга болгаш Чехословакияга, Бельгияга чордум. Мен аягы-ангы чурттап, ангы-ангы болуп турар кижилерин көргөн мен, ынчалза-даа олар шүлгүзү тайбынын күзеп турарлар. Чер болганга-ла чоранымда совет улуска ынакшылды көрүп чордум. Кажан кижиче төрөлгөткен фашизмге удур демисежип турда, ол улус өскелерин мурнуна чоруп турганнар. Ам кажан кижиче төрөлгөткен дайынга удур демисежип турда, бистин улустарымыс база-ла мурнуна чоруп турарлар—деп эш Эренбург бодунун чугаазын уламчылаан.

Ноябрь 28-те нежээни хуралы

Академик Тарле бодунун чугаазына боттарынын дайын белеткелдерин тайбын дугайында хоозун шуугаашканын-биле чажыраын орадалып турар даштыкы дипломатиянын хоп-мегени чорудушкуннарын да сатыныпкан буржуа парлаганын ролунун дугайын тайлыбырлап чугаалаан.

Тайбын камгалалынын корей Комитетинин даргазы Хан Сен Я индир кырынга үнүп келген. Бодунун төрөөн чуртунун хосталгазы, алдары болгаш хамаарышпас чоруду дээш маадырлы-биле демисежип турар корей улустун төлөөзүнүн көстүп келгенин бүгү зал адыш часкаашкыны-биле ужурашкан.

Америк империалисттерин Кореяда үлүгдөп турар араатангы чоруттарынын болгаш үредгешкенин дугайын, корей улус боттарынын ортузунда кызыгаар чок бердинген маадырларын өстүрүшканын, удурлаанышкынын кайы-хире күштелдирип турарынын дугайында Хан Сен Я чугаалаан.

Корей улустун эң дээр эжи, бурунгаар депшилгели кижиче төрөлгөткенин баштыкчылыг, Бүгү-делегейде тайбынын тук тудукузу улуг Сталин кан-кадык болгаш хей-хөй чылдарда үр-ле чуртазын деп йрээли-биле корей патриот бодунун чугаазын дооскан.

«Улустар аразына тайбынны бжыжылаар дээш» деп Бүгү делегейин Сталинчы шаандалдарын Комитетинин даргазы академик Скобелдын бодунун чугаазын тайбын дээш демиселге эртемнин ролунга турсааткан. Мурнакчы эртемнин сайыраашкыны дээш, бистин чуртувустун экономиказынын болгаш культуразынын сайыраашкыны дээш, улустарын чаагай амдыралынын көдүрүшкүнү дээш Совет Эвилелинин эртемдээрини демисежип турарлар.

Бүгү-ле чурттарын депшилгели эртемдээрин тайбын дээш демисежип турарларын бирги одуругларында чоруп турарлар — деп академик Скобелдын демделгезин.

Тайбынын Бүгү-делегей Сталинчы шаандалын бирги лауреатарына совет эртемдээрин бо индирден байырын чедирбишаан, Бүгү-ле чурттарын эртемдээрин тайбынын болгаш кижиче төрөлгөткенин эрге-ажыктарына дем-катыжышкынын амдыралынче кыйгырып, оларже холун сунуп турарлар.

Социалисттик Күш-ажылдын Маадыры, Ворошилов аттыг колхозта (Белорус ССР) эвено удуртукчузу эш Гецман, Евангелиянын лютернан, хүрээзинин архиепископу Ян Кийвит, Чуваш АССР-нин улустун шүлүкчүзу Хузангай, РСФСР-нин улустун артизи эш Образцов олар кежээки хуралга чүе чугаалааннар.

Сталинчы Конституциянын Хүнүнге алдар кылдыр

болгаш автомобиль заводтары бодунун продукциязы-биле хандырып турар. Пландан ажыр чүс мун рублдин продукциязын үндүргөн. Заводтун 200 ажыг бригадазы кончук эки шынарын коллективтеринин хүндүлүг аттарын алганнар. Забайкаленин шахтерлары Сталинчы Конституциянын Хүнүнге алдар кылдыр чарышпашаан, бдурдугле-

ниц чаа-чаа чедишкенин чедип ап турар. Букачинский радио эргелелин мурнакчы № 1 болгаш № 3 шахталарынын коллективтери онаалгага немелде кылдыр 70 болгаш оон-даа хей тонна хөмүр дашты хүн-бүрү берип турар.

Хүнүнге алдар болдурган чарыштың бир дугаарында Лопатинскийнин ыяштан чүе кылдыр комбинады чоруп турар. Черноморскийн «Тула» пароходунун экипажы Сталинчы Конституциянын хүнүнге чедишкенин ужуражырынга белеткенмишаан, өөртүлгенин чыл планын хуусаа бегинде күүсеткен. (СЭТА).

Улус судтарынын сонгулдааларына белеткелдер Москва областын хоорайларында болгаш суурларында улус судтарынын составына кандидаттарын регистратциянын дугайында хоорайлар болгаш районнар Советтеринин күүскомнарын шиттирлери парлатынып үнгөн. Улус шиткекчилеринге болгаш улус төлөөлеринге кандидаттар бүгү сонгулда округтарында регистратцияган.

Регистраткаган бүгү кандидаттар бдурдугелерге, албан черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга

(СЭТА).

Улус судтарынын соңгулдаларына чедишкенин ужуражыры

Өвүржүлөр улус судтарынын соңгулдаларына эки белеткенип турар

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Улус судтарынын соңгулдаларына белеткел ажалдары Өвүр районда нитизи-биле чедишкенин чоруу турар. Районун улус шийткенинине болгаш улус төлөөлеринге кандидаттар депшидеринин хуралдары ноябрь 16-дан 20-ге чедир үенин ишинде районун бүгү девискээринге 46 кезек черге 816 кижичи киржикчилер болуп эрткен.

Ажылчы чоннарнын ол хуралдарына 125 кижичи сөс ап чүве чүгалааш районун улус шийткенинине болгаш улус төлөөлеринге даңкылыгынын кандидаттары дээш чангыс кижичи ышкаш бадылаашкынын бээринге боттарынын беленин илередип турганнар, өскөлөр база ол ышкаш декабрьн 16-да коммунистерин болгаш партия кезигүүнү эвестерин блогунун кандидаттары дээш бадылаашкынын бээринге кыйгырып турганнар. Хуралдарга санал берип чүве чүгалаап турган кижилер суд органнынын ажылында четпестерин илередип, моон сонгаар улус судтарынын ажылын экижидер кемчелерин талазы-биле боттарынын тодаргай санал оналдарын берип турганнар.

Соңгучуларнын ат-данзыларын ноябрь 26-да бүрүн азып дооскан. Районун соңгулда мурунун хуралы ноябрь 20-де болган. Анаа ажылчы чоннарнын төлөөкчилери 127 кижичи олурушкан. Ол хуралдан районун бүгү соңгучуларынга кыйгырыны хүлээп алган.

Улус судтарына соңгулдалар чорударынын талазы-биле 111 агитаторлар үргүлчү ажалдап турар. Олар

160 аразында соңгучуларнын ортузунга 9 лекцияларны болгаш политиктиг илеткелдери, 51 беседаларны болгаш 81 солун номчулгаларын чоруткан. Олар улус судтарынын соңгулдаларына ажил-агы талазы-биле чаа-чаа чедишкенин ужуражыры дээш күш-ажыл фронтунга улам идепкейлиг ажалдарынче ажилчы чоннарны кыйгырып турар. Районун «Торгалыг» болгаш «Совет Тыванын беш чыл ою» колхозтары бо чылдын тудуг планында көрдүнгөн бүгү тудугларын соңгулда хүнүнүн бетинде бүрүн кылып доозар дээш канчаар-даа аажок бедик көдүрүлүшкүнүг ажалдап турар. «Совет Тыванын 5 чыл ою» колхоз бо чылдын 20 чуртталга бажынарнын тудуп доозар планын болза, ам 19 бажынарнын ажылдап кириген болгаш ам арткан чангыс бажынын тудуун бо хүнер иштинде доозар деп турар. Ол ышкаш «Торгалыг» колхозта чеди чыл чылазынын тудуу ам доостурунун кырында туруп турар болгаш ам ооң чүгле кырынын кылыры арткан. Ол школанын тудуунда 20 кижичи үргүлчү ажалдап турар. «Коммунизмче орук» колхоз улус айт кажазынын тудуун база доозарынын кырында туруп турар, ам оон база чүгле кырынын кылыры арткан.

«Торгалыг» болгаш «Совет Тыванын беш чыл ою» колхозтар ам келир 1952 чылда чорудар тудугларынга хереглээр ышк материалдарны бо соңгулда хүнеринин үезинде белеткеп алып деп хүлээлге ап алган ажалдап турар.

М. АЙДЫН-ООЛ.

Соңгулда материалдарын чогуур өйүндө тарадыр

МУГУР-АКСЫ. (Радио-биле). Улус судтарынын соңгулдаларына белеткел ажалдары Мөңгүн-Тайга районда калбаа-биле чоруу турар. Соңгулда пунктулары болгаш агитаторлар одаар ышк, чырыкты болгаш өске-даа эргежок чугула чүдүлдер-биле хандыртканын турар. Районун партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары эртен соңгулдалар үезинде боттарынын ажалдап турган практиказын даянып алгаш, улус судтарынын соңгулдаларына белеткелдерин талазы-биле бо аразында элден боттук хемчелерин ап чоруткан. Соңгучуларнын ат-данзыларын чогуур өйүндө азып дооскан болгаш ам улус судтарынын кандидаттары-биле ужуражышкынын чорудуп турар.

Ындыг болза-даа, оон-биле чергелештир областтын харызаа эргеледи болгаш оон район контролары харысалга чок багай ажалдап турарынын ужурундан Мөңгүн-Тайга району соңгулда материалдарын ам-

дыгаа чедир албайн турар. Ынчаарга улус судтарынын соңгулдаларын чорудар дугайында ССРЭ-нин Дээди Соединия Президиумунун Чарлынын болгаш Соңгулда Дүрүмүн парлаан, октябрь 30-де үнгөн № 214 «Шын» солуну район ноябрьн 28-те чаз алган. Мөңгүн-Тайга районга баар соңгулда документалери болгаш материалдарын сөөрткен почта Өвүрден ноябрьн 16-да үнгөн деп сураа динналган болза-даа, ол почта районга ноябрьн 28-те келген болгаш ында кандыг-даа соңгулда хережелдери болгаш соңгулда материалдары чок болган.

Соңгулда кампаниянын бо хире харысалгалыг чугула үезинде почта харызаларын ажылын шак ынчаар тургузуп турар чорук окта таарышпас болгаш бо дугайында хамаарышкан черлери буруудуларын илередип тыпкаш чогуур харысалгазын хүлээдир болза чогуур.

Г. ТӨГҮС-ООЛ.

Күш-ажылчы чедишкенин биле

Танды районун бүгү соңгучуларыннын төлөөкчилеринин соңгулда мурунда хуралы чоокта чаа Бай-Хаак суурга болган. Хуралды Танды райкүсөмнүң даргазы эш С. Г. Иванов ажыткан. Бүгү бурунгаар депшилгелиг кижичи төрелгетинин улуг башыңчызы эш И. В. Сталинны баштадыр ВКП(б) ТК-нын Политбюрозунун кезигүүнерин хуралдын хүндүлүг президиумунга соңгуур дугайында саналды хуралдын киржикчилери найыралды болгаш динмиттиг адыш часкаашкыны-биле деткээш хүлээп алганнар.

Танды райкүсөмнүн Танды соңгулда округтук талазы-биле төлөөзи эш Михайлюк «Совет суд делегейде эн-не демократтыг суд» — деп илеткел кылган. Ленин — Сталиннин улуг партиянын удуртулгалы-биле бистиң Төрөөн чуртувустун чедиң алган улуг тиелелгелерин, совет күрүнеин хүн-бүрүде улам быгыгып турарын болгаш улус ажил-агынын хөгжүдеринин херээнге, база совет күрүнеин системизинде совет судтун улуг ужур-дузанын дугайын илеткелчи тодаргай чүгалаашкы соңгулдаларынн үнү декабрь 16-да районун улус шийткениннин кандидатларын депширткен А. И. Маршский дээш чангыс эп-сеткилдиг бадылаар дугайында бүгү хуралдын киржикчилерин кыйгырган.

Оон даразында санал бериникини эгелээш. Бай-Хаак МТС-тин трактор бригаданын бригадари эш Беспалов МТС-тин механизаторларын улуг чедишкенин чүгалаашкы улус судтарынын соңгулдаларын алдары дээш социалист чарышты калбартышаан МТС-тин ажалдакчылары соңгулда хүнеринге чедир 14 тракторларын, 16 андзынарнын болгаш кедээ ажал-агынын өске-даа машиналарын бүрүн септээр деп баштапк хүлээлгелерин алганын эш Беспалов дынаткан. Районун анык соңгучуларыннын мурундан эш Сапрыкина, интеллигенциянын мурундан эш Бычкова болгаш өске-даа эштер санал бергеннер.

Бүгү улустун байырлары улус судтарынын соңгулдаларына күш-ажыл талазы-биле чедишкенин ужуражырын, улус шийткенинине болгаш улус төлөөлеринге депширткен кандидаттар дээш чангыс эп-сеткилдиг бадылаарын санал берген кижичи бүрүзү бадыткап чүгалаап турганнар.

Улус судтарынын соңгулдаларынн хүнү декабрь 16-да коммунистерин болгаш партия кезигүүнү эвестерин стилинче блогунун кандидаттары дээш чангыс эп-сеткилдиг бадылаар дугайында районун соңгучуларын кыйгырган кыйгыргыны хуралдын киржикчилери хүлээп алган.

С. ТШКОВ.

Культур-чырыдышкын албан черлерин райкүсөм багай удуртуп турар

Бо чылдын июньде болуп эркен областын ажылчы чоннарнын депутаттарынын күүсөкчи комитетинин III-кү сессиязы «Областа культур-чырыдышкын албан черлеринин ажылынын байдалынын болгаш ону экижидер хемчелерин дугайында» айттыгыны чүгалаашкаш, тодаргай шийтирнин үндүрген. Ол шийтирде райкүсөмнүн таландын культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылын сула удуртуп турарын айткаш ол четпеси дораан узуткааш, культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылын хүн-бүрү боттук удуртулга-биле хандырып, ажылын этижидерин райкүсөмнарга дааскен турган.

Сессиянын ол шийтирин Тере-Хөлдүн райкүсөмү ажил-херек кырынга күүсөптейн турар. Районун культу-чырыдышкын албан черлеринге райкүсөмнүн удуртулга, хайгаарал салбайн турарында ажылы сандарга сулараан. Райкүсөмнүн даргазынын орадалчызы эш Нүрзат «Бис районун культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылыне шоолук сагыш салбас, шынап улудуртпас, кажан байырлал хүнери келирге культура Бажынынга хурал кылар дээш, база хурал соонда концерт көргүзөр апаарга ынчаарда ам чүгле сактып келир кончук четпестиге улус тур бис ийин» — деп ажы-биле минип чүгалаап олулар. Тере-Хөлдүн райкүсөмү сессиянын шийтирин күүсөдир хамаан чок, оон дугайын мырнай утуп алган турар, ол шийтирин район иштинге боттандырып дугайында район Соединия сессиязынга болгаш райкүсөмнүн заседанинине мынчага чедир чүгалаашканын Районда культура Бажынын, кызыл-өг, номчулга бажыны, ийн библиотекалар бар. Оларнын ажылы нитизи-биле чорувастан. Культура Бажынынга уран-чүдүлүк бөлүмнери ажалдап турар, чартык чыл ажыг үенин дургузунда чангыс-даа концерт болбаан. Чүгле кинолар үндүрери-биле кызыгарлангаш, он өскө кандыг-даа ажалдар чорутпайн турар. Кызыл өгүнчү херекселдери

колхоз конторазында кандыг-даа камгалал чокка урелип чыдар, кызыл өг боду «Большевик» колхозтук складында шыгжага чыдып турар. Колхозтук библиотеказынын ажылы чорубайн турар болгаш чүгле 5 номчукчуларлыг.

Районун культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылынын шак мынчаар сандараанынын чылдагааны болза, ол албан черлерин тааржыр каадырлар-биле хандырайн, ээниретикинде болуп турар. Райкүсөм культу-чырыдышкын албан черлеринге ажалдаар каадырларны томуйлаарда, оларнын политиктиг болгаш ажылгыр шынарнын эки хынап көрбөй, кижилерин кыры-биле көрүп, ажылга арга-дуржулга чок, нити билин чавыс кижилерин кирип турар. Сөөлгү үеде Тере-Хөл районда клуб ажылын удуртурун Советтер ажалдакчыларына онаап каар практика тывылган. Ол практика ажылга эки түннеди бербейн турар.

Чыргалаанын культура Бажынын директорунга суур Соединия даргазы эш Пустованы дапкырладып каан, а эш Пустова «мээң суур Соединия кылар ажылым хей» — деп чылдагаан-биле культура Бажынынга дыка үр үенин дургузунда келбейн турар. Оон ангыда эш Пустова культура Бажынынга кандыг ажалдар чорудар ужурулуг деп чүвени мырнай билбес, бодучул хүлээлгезин культура Бажынын чүгө оттулар чүүл-биле хандыраары кылдыр санааш, оон-биле кызыгарлатынып турар. Эш Пустова культура Бажынын ажылын экижидеринче сагыш салбайн турарында ажылын сандараашкына таварыштырып турар.

«Большевик» колхозта кызыл өгүнчү эргелекчизинге суму Соединия секретари эш Саптагайны дапкырладып каан. Эш Саптагай кандыг-даа ажал кылбайн, кызыл өгүнчү колхозтук складында шыгжааш, херекселдерин колхоз конторазында кандыг-даа камгалал чокка чып каан чыдар. Эш Саптагай ажил кылбайн даа турза, кызыл өг эргелекчизинин шалынын долузу-биле ап турар.

Тудуг ажылы хожудан турар

Сут-Хөл районун Жавов аттыг колхозта партия эге организациязынын чоокта чаа хуралында тудуг ажылынын дугайында тудуг бригаданын бригадари эш Сасыкпанын илеткелин дынаан.

Илеткелден илэрээни-биле аларга, колхоз бо чылдын 25 январь-бүрү тудуг кылар турган болза, ам чүгле 1 бажынын четче эвес кылган, улус чурттаар 4 бажынарнын хавазын кылган болгаш инек кажалаар 1

кажааны база-ла четче эвес туткан болуп турар.

Тудугга хереглээри-биле тайгада 3425 чудукту кезип алган, а ажылдаа оларнын чүгле 1460 хирези кирген.

Тудуг бригадаларынын бызаңчыларын эки быжыглаваан чорук, оларнын данзынын кылбайн турар чорук ол четпестерин чылдагааны болуп турар. Бызаңчыларын органи-

Тере-Хөл районда культу-чырыдышкын албан черлеринде доктаамал ажалдакчы чок, кижизидилгенин бо чугула участогун ийги черинин ажылы кылдыр көрүп, райкүсөмнүн тур када кол ажалдыг кижилерге дапкырладып каап турары-биле культу-чырыдышкын ажылын сандараткан.

Районда лекция пропагандазынын ажылы чорувайн турар. Бо чылдын июньде райкүсөмнүн заседанинине 49 кижичи районун лекторлар бөлүүнүн кезигүүнү кылдыр бадылатынган кижилерин чамдыктары мынчага чедир лектор бөлүүнүн кезигүүнү деп хүлээлгезин безин дынаваан болуп турар. Лекторлар бөлүүнүн кезигүүненин кым-даа удуртпайн турар, ынчангаш ажылы чорувайн турар.

Райкүсөм районда культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылын харылап удуртурун инспектор эш Седипке дааскан. Эш Седип ол ажылын күүсөдир хамаан чок харын аңнап, бодунун хуу бажынын тудуп чоруу турар.

Районда культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылынын шак мынчаар сандараан чылдагааны болза, райкүсөмнүн боттук удуртулаанында болгаш ынаар черле сагыш салбаанында болуп турар. Бо дугайын райкүсөмнүн 10 ажыг айларын дургузунда бодунун заседанинине культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылынын дугайында чангыс-даа айттыг чүгалаашканын херечилеп болур.

Тере-Хөлдүн райкүсөмнүн районда культу-чырыдышкын албан черлеринин ажылын удуртурунче база облукүсөмнүн III-кү сессиязынын бо айттыг талазы-биле шийтирин күүсөдирине сагыш салыр үези келбэн чүве бе?

М. МАЛЬКОВА.

областын культу-чырыдышкын килдизинин улуг инспектору.

О. БИЧЕ-ООЛ.

Зоотехник—колхозтарга мал кыштагладышкынын чедишкенин эртиреринин организаакчызы

Бүгү малды турум азыралче шийткенин аргазы бистиң областтын колхозтарында амдыында тургустунмаан. Бо чылдын бистиң областтын колхозтары бүгү-ле хой болгаш өшкү малды, чыгы малдын 50 ажыг хуузу, база мыйыстыг бода малдын 70 хире хуузу кышкы одаларга азыраар. Айттыг шак мындыг январь болуп турда кышкы одаларнын эки ажылдаын организациястары болгаш кышкы үеде малдын чартык турум азыралын чорудары болза, малды камгалаар чорукту хандыра талазы-биле малчынарнын чугула сорулгазы болуп турар.

Ам келир кыжын нитинин малдыга эң эки азырал ажалдаанын болгаш чергерлеринин байдалын тургузары дээрге, малдын продуктулуун бедидер, колхозтун өөр коьда малын көвүдөдир дээни ол. Мал кыштагладышкынын таарымчалыг байдалга менди чагаай эртирер чорук болза, нитинин продуктул мал ажылын хөгжүдеринин үш чыл планынын онаалгаларын чедишкенин күүсөдиринин херээнге улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Колхоз фермаларына мал кыштагладышкынын менди чагаай организациястарынын талазы-биле кол роль зооветспециалистерге, колхозтарнын удурткучуларына болгаш колхозчу малчынарга хамааржып турар. Кышкы үеде кышкы одаларга малдын азырал ажалдаанынча одаларнын ажылдаын бөдүн болгаш концентраттыг чемнер-биле малды немей чемгеринин чөп организациястары-биле дүүштүрери кончуктугула.

Күштүг сооктуу, кылын харнын, харыг шуурганнын болгаш дожналышкынын, таарымча чок агар бодуштуң байдалдарынын салдарында кышкы одаларда малды

ферма бүрүзү бөдүүн чемнерин камгалал курлавырларын 70-ден эвээш эвес хуузу болгаш концентраттыг чемнерин чогуур хемчээлдиг курлавырын мал кыштагладышкы черлерге сөөртүп чедирген турар ужурулуг.

Инек, бызаа, аът, хой, анай, хураган кажалаарынын, ол ышкаш мал ажылында колхозчуларнын чурттаар оран-бажынарнын септелгезин болгаш тудушкунун бичи-лаа сонгаарлатпай доозар дугайында чогуур хемчег алыры чугула.

Бүгү-ле кышкы одаларын чөп ажылдаары-биле мал кыштагладышкынын баштайгы хүнеринден эгелээш колхозчу ферма бүрүзү зооветспециалистерин болгаш мурнакчы малчынарнын киржилгезин-биле ук одаларын беш, алды, чеди участкар кылдыр тус-тус үскеш, оларны чоорту ээлчер-биле ажалдаар ужурулуг. Оон-биле чергелештир кыштаг черге чок одаларын кыштын эн-не кадыг берге үезинге болгаш чакы үеде мал төрүүр үеде артырын каар.

Кышкы одаларга малды кадарарда сизген, саваң азы концентраттар-биле немей чемгеринин үезин тодаргайлаары кончук чугула. Чыгган харнын кылыны 10 сантиметр четпээнде мал чемни хостуг казып чип болур, харнын кылыны 12—15 сантиметр чедер бергенде малга, ылангыя хой, өшкүге кышкы одаларын харын аът далбий-биле арылдап бээр чугула. Одаларнын сизгенин барымдаалап тургаш хүнде 100 баш хой бүрүзүнге 1,5—2 гектар одаларнын харын аштаары негетинер.

Оон-биле чергелештир малдын денгилдизинин байдалын үргүлчү эки хынаары чугула. Бир эвес мал-

турар болза, хойжу, инекчи болгаш чыгыкты малды сизген, саваң болгаш концентраттар-биле немей чемгерер ужурулуг. Ол немелде чемнин хемчээли кышкы одаларын шынарлаан хамааржыр. Кышкы одаларнын ажылдаарынын шак ындыг аргазын ажаллавышаан, Танды районда «Кызыл партизан» колхозтун хойжулары Ноокай, Рудин, Кудрявцев олар эртен чылдын хой малдын денгилдизин бичи-даа баксыратпаан болгаш шээр малдын баш санын 99 хуу камгалап алган. Мурнакчылар ол хире кызымак ажалдап турда олар районун өскө колхозтары кышкы үеде хой малдын баш санын 6—7 болгаш 10 хууларын, ынчаарга «Пламя революции» колхоз 26 хуузу оскунган.

Фермаларга мал кыштагладышкынын үлгерилг организациястар талазы-биле районнарнын көдээ ажалдагы килдистеринин, зооветспецуучастоктарын, пунктуларнын зооветспецуучастоктары болгаш улуг дузаламчы көргүзөр ужурулуг. Олар болза, чөм балансаларын, кышкы одаларын ажылдаарынын планын, курлавыр кыштаглар тударынын болгаш курлавыр кышкы одаларнын ажылдаарынын планын, чемнерини ачурунун чарыгдарынын планын, бөдүн болгаш концентраттыг чемнер-биле малды немей чемгеринин нормаларын чогадыр ужурулуг. Районнарнын көдээ ажалдагы килдистеринин, зооветспецуучастоктарнын болгаш пунктуларнын зооветспецуучастоктары база мал эмнегезинин ажалдакчылары кыштагладышкынын баштайгы хүнеринден эгелээш, мал чемнеринин курлавырын шын чарыгдалын шыгыны хынаар ажалды организациястар

тин, мурнакчы малчынарнын доктааткан нормаларын өзүгаар чарыгдар херек. Чемнерни хемчээл чокка чарыгдап болбас.

Тараа саванын шөлөг-биле холуп болбаазырадыры оон хоолулуун 1,5—2 катап бедидер деп чүвени эртем болгаш мурнакчы ажалдагыларын практиказы көргүзүс. Изүлестин биле холуп болбаазыраткан тонна саваң бүрүзү, саар инек 80 килограмм сутту, 30 килограмм дириг деңизин немештир алып арганы хандырып турар. Малды чемгеринин мурунда чемни эки белеткээр чорук кандыг-даа чемнин сүзүүнүн бедидер арганы берип турары, оон-биле кады малдын продуктулуун бедидер болгаш чемнерни камныг чарыгдарын хандырып турар деп чүве оон көстүп турар-дыр.

Бистиң областтын колхозтары амга чедир-ле саванын, тарааны, қорнепелдери баш бурунгаар белеткеейин мал чемгерип турарынын дугайын чүнү-биле тайылбарлап болурул? Колхозтарнын удурткучуларынын талазында ол хемчегни чедир үнелеейин турарында ангыда, ол хемчегни организациястарына зооветспециалистерин талазында киржилге чок болуп турары-биле тайылбырлатынар.

Кышкы үеде малдын эки түннедик чемгерилгезин организациястар талазы-биле районнарнын көдээ ажалдагы килдистеринин, зооветспецуучастоктарын болгаш пунктуларнын зооветспецуучастоктарына улуг роль онаажып турар. Зоотехник, азы ветеринар ажалдакчы болза, бир эвес оларнын ажалдап турар колхозтарында чемнерни төтөгөл, оларны план чок малга берип турар болза анаа эптежиң, сагыш амыр олуруп болбас.

Көдээ хандырылга черинин Кызылда болгаш районнарда складтарында чемнер бусталдыркычылары, саваң-силос кестиркичлери, дазыл кестиркичлери, тараа үрмектекти-дери болгаш оон-да өскө херексел-

дер хөй. Ол машиналарын мал чемнерин болбаазырадырына чедип алыры колхоз бүрүзүнде тускай эртемнигеринн хүлээлгези болур. Районун көдээ ажалдагы килдизинин кол зоотехниги болза, мал ажылында хөй күш үнер ажалды механизастарын боттандырынын идепкейлиг организаакчы болур ужурулуг. Ол болза, фермаларын механизастаар талазы-биле планын күүсөдирин МТС-тен хүн-бүрү негээр ужурулуг. Ындыг турбужа зоотехниктерин хөй кезип ол чугула хемчегден дашкаар туруп турар.

Мал чемнеринин камныг чарыгдалын болгаш оон хоолууг чоруун чедип алып төлөөзе — зооветспецуучастоктар мал чемнерин, ылангыя саванын белеткээрин чурумчулар талазы-биле колхозтарга дузалаар хүлээлгелиг.

Районнарнын көдээ ажалдагы килдистерин болза, колхозтарда мал чемнеринин камгалалынын, үчөлүнүн болгаш чарыгдалынын ай бүрүде хыналдазын организациястар талазы-биле колхозтарнын ревизия коммиссияларынга дузалаар ужурулуг. Мал чемнеринин бүгү курлавырларын камныг болгаш хуваалдалыг эки ажылдаарын, килограмм мал чемни бүрүзүнүн шыгыны үчөлүн колхоз бурүзүнде мал ажылынын фермаларын ажалдакчылары чедип алып ужурулуг.

Оон-биле чергелештир бистиң областтын зооветспециалистери мал ажылын хөгжүдеринин бүгү айттырылары-биле, эдержилге кампаниянын организациястар, малдын чаш төрүн доруктурарынын талазы-биле хүн-бүрү тодаргай ажалдаар, мурнакчыларнын болгаш мурнакчы мичуринчы эртемниг дуржулганын мал ажылынын фермаларын бодурулгезинге пропагандалаар, негпестидер, колхозчу малчынарнын чарыжын удуртур, мал ажылын хөгжүдеринин күрүне планынын күүсөдизин дээш күрүне хынакчылары болур ужурулуг.

Ажылдын мурнакчы дуржулганын шингээдип алган хойжулар, инекчилер, саанчылар, бызаа ажаакчылары болгаш хаван ажаакчылары малдын баш санын камгалаан алырын, малдын чаш төлүн доруктурарынын болгаш малдын продуктулуун талазы-биле бедик көргүзүлгени чедип ап турары малчынарнын практиказында билдингир болуп турар. Күрүнче четкизинин зооветспециалистеринин сорулгазынга кирип турар бир дугаар чергенин чугула ажылы болза, үш чыл хуу-саалыг агрозоотехниктиг курстарда өөренип турар колхозчу малчынар-биле кичээлдерин организациястары болгаш оларны чорудары болур. Ол курстар бо чылдын доктааткан план өзүгаар үзүктел чок ажалдаар ужурулуг.

Мал кыштагладышкынын организациястары-биле чергелештир зооветспецуучастоктер төрүүр малдын кызыраар чоруу-биле кемселдиз хемчеглерин организациястары, малды төрөп боозадыр бүгү пунктуларнын ажылын экижидер, бодурукчуларын солурун болгаш садып алырын организациястары чугула. Кышкы үеде малдын ветеринар хандырылганын элээн экижидер херек. Ветеринар ажалдакчылары малдын аарыг, кады хамаан чокка колхоз фермаларында бүгү малдын баш санын ай санында бирден эвээш эвес хынап көрд, четпестерни илередип, малдын аарып болгаш өлүп хораар чоруун бодуруп болур хире чылдагаанарнын узуткаар дугайында хемчеглерин алыры чугула.

Зооветспециалистеринин, колхозтарнын удурткучуларынын болгаш колхозчу малчынарнын нити куженишкени-биле бистиң областтын колхозтары мал кыштагладышкынын чедишкенин эртирерин шуут хандырып болур.

П. УШАКОВ.

көдээ ажалдагынын область эргелелинин начальнигинин орадалчызы.

Делегейниң чаа дайынынын айылынга удур болгаш улустарнын аразынга тайбыны база найыралды быжыглаарынын талазы-биле хемчеглер дугайында

ННО-нуң Нол Ассамблеязының 1951 чылдың ноябрь 16-да болган пленарлыг хуралына эш А. Я. Вышинскийниң чугаазы

Дээрги дарга, дээрги төлөөлөр!

Кол Ассамблеяда ам доостун турар маргылдаага дыка хөй төлөөлөр эээн каш эи чугула айтырыгларны чугааладылар. Ол айтырыглар колдуунда бир талазында АКШ-тын, Великобританияны болгаш Францияны төлөөлөрүнүн, өске талазында, Совет Эвилелиниң төлөөлөрүнүн чугааларына болгаш саналдарына хамааржып турарлар. Ол саналдарга бичи эвес кичээнгейин салган болза-даа, бүгү айтырыглар четче чырытылган, ынчапгаш ону төнгөн деп канчап-даа санап болбас.

Атомнуг чепсекти кириштирбишкен, чепсекти күштерин, боо-чепсекти кызырарынын улуг азаащкынын планында база дайынның айылын бичелдир болгаш бүгү чурттарның айыл чок чоруун күштеридери дигилээр үш күрүнелериниң ол берген саналдары болза, боттарының алыс шынары-биле ол чурумга дүүшпел турарын айтып турган болгай бис. Бир эвес ол саналдар бар болуп турар үш күрүнелериниң декларациязын кичээнгейли-биле анализтер көр болза, анаа бүүрээр биче эвес. Мен бодумун баштайгы чугаага бүрүн анализтаза чогуур ужурул ол декларацияны бүрүн анализтаар аргам чок турган. Мен чүгүртү сагындырышкынар-биле кызыгаарлатынган мен. Ол декларация меңээ шынап-ла катырычыг болганын мен Ассамблея-биле катыжып турарымны чажырбас мен.

Бир эвес атомнуг чепсекти хоруудаарынын дугайы ышкаш ындыг онза чугула айтырыгны алгаш көөр болза, атомнуг чепсекти хоруудаарын декларация шуут көрбейн турар, ол канчап-даа болбас. Атомнуг энергияга хамааржып турар «бүгү боо-чепсеклээшкенин болгаш чепсекти күштерин таарыштырарынын, кызыгаарлаарынын болгаш калды денге кызырарынын нити программанын» үндэтин кезээ болза, «атомнуг энергияны контролдуулаарынын болгаш атомнуг чепсекти хоруудаарынын дугайында Катышкан Нацияларның Организациязынын планы дээрзи артар ужурул деп» «үш күрүнелериниң» декларациязын 5 дугаар пунктта чүгүл чүгүртү тайылбырлашкын-биле кызыгаарлатынган ынчапгаш таарылга эвес. КНО-нуң кежигүнери күрүнелериниң хөй-нуруузуна шаанда Катышкан Штаттарның албадааны атомнуг энергияны бүгү делегейге контролдуулаар болгаш атомнуг чепсекти хоруудаары дигилээр ол план атомнуг энергияны бүгү делегейге контролдуулаар дугайын, ындыг контролдууну дузазы-биле атомнуг чепсекти хоруудаарын хандырар дугайын чугаалап-даа турар болза, херек кырында атомнуг чепсекти хоруудаарында, ындыг хоруудаашкынын күөлдээзин бүгү делегей контролдуулаар көрбейн турары кымга билдинмесил ынчаш, дээржилер?

Ам мында олуруп турарына мээң таарынып турарым АКШ-тын амгы күрүне секретари дээрги Ачесон даргалаан атом энергиязынын талазы-биле американың комиссиязы «Барух планының» чогаалдыкчызынын бирээзи Лиленталь баштаан бюрократ консультанттарын кириштиргези-биле атомнуг чепсек бүдүрүлгезинин талазы-биле Берналд, Опенгеймер Томас болгаш өскелер-даа ышкыш составтыг хөйе билдингир специалистер составтыг комиссия болза, ам үш күрүнелериниң декларациязынын өнчүк тутунуп турары бүгү делегей контролу дээрзи ол планын дугайын чугаалап тургаш, бүгү делегей контролууну планын херек кырында чорууд эгелей бергениниң соонда безин Катышкан Штаттар атомнуг чепсекти бүдүрерин соксадырын ол план негевейн турар деп 1946 чылда-ла айтып турганы утундура бергени ол бе? Ол факт бе азы факт эвес бе? Ол айтырыгга амга чедир хары албаан мен. Американың төлөөлөрүнүн — кандай-даа айтырыгга кандай-даа удурланышкынын тып чугаалап турары билдингир төлөөлөкчизи дээрги Остин ышкыш чечен төлөөлери амга чедир чүңү-даа харылавааннар. Бо удаада 74 дугаар чүүлдү эзугаар-даа болза, олар харылаа чадастар боор. Оларга индирден күөлдүм-биле чайлап бээр мен.

Бүгү делегей контролу дээрзи планын херек кырында чоруда бергениниң соонда безин Катышкан Штаттар атомнуг чепсекти бүдүрүлгезин чөр-ле соксадып күөлдү чок, сенат төлөөлөкчилерин палатазы-биле кады ол айтырыгны шуут шийтирилээр ужурул турда, сенаттын барымдаалар көрбейн барып болбазы бадтыкааныдан, политиктиң байдалдарынын, бүгү делегейнин байдалындан чөр-ле бүгү чүве хамаарышкан турар деп чугаалап турар, ынчаардагы күрүне секретари дээрги Биристин адынга 5 чылдың

ындыг илеткел бижик болурул деп айтырыгга олар харылаа чадастар. Мынчангаш ам «үш күрүнелериниң декларациязын» айтып турары план болза, атомнуг чепсекти бүдүрерин хоруудаарын чүгүл көрбейн турар эвес, харын бүгү делегей контролууну планын херек кырында чоруда бергениниң-даа соонда, атомнуг чепсекти бүдүрерин үргүлчүлээр АКШ-ка болдуруп болурун баш бурунгаар көрүп турар.

Ол дээрге, «Барухтун планын» онза шынчизи ында болуп турары билдингир. Ол планын өске онза чүүлдү болза, делегейниң бүгү экономиказын, оң иштинде атом энергиязын курагырларынның талазы-биле эелер болуп бар чылдар американың монополистерин кызыгаар чок эргеге чедирер, атомнуг энергияны бүгү делегей контролу ынчаар организацияларын ол план бодап турар: мынчангаш, ол план болза, бүгү делегей контролууну планы эвес, харын эзулуг бүгү делегей контролу органын сорулгалары-биле бичи-ла нити чүвези чок Американың контролууну планы болуп турар, Совет чазактын баштыны И. В. Сталинның сөглээни-биле алырга, контролдуу дорамчылаанынң планы болуп турар-дыр.

Ол план эзугаар атомнуг чепсекти чүгүл хоруудаарын көрбейн турар эвес, харын атомнуг чепсекти хоруудаарынын талазы-биле доктаалды шыа ак-сеткилдиг күөсеттенин турарын хайгаарар турар хүлээлгелгил делегейниң контролу органы дээр орган болза, элээн каш америк документиленде чугаалап турарын эзугаар алырга, атомнуг чепсекти көрүдөрүнүн, атомнуг чепсекти хергелээриниң херээнге хамарышкан айтырыглары амыдап кылырарына бодо эртем-шинчилелдиң аппараттыг турарын көрүп турары бужар чорук болурун айтыры артык эвес. Байдал болза, бурганнарга таарымчалыг ышкажыл! Кым-даа атомнуг чепсекти бүдүрүп шылавазын дээш хайгаарар турар хүлээлгелгил делегей контролу органын тургузуп турар, ынчаарга ол контролу органын составына атомнуг чепсекти улам ынай хөгжүдөрүнүн аргаларын өөренип көөр сорулгалыг болуп турар тускай шинчилел черин тургузар деп турар-дыр.

Ындыг план болза, атомнуг чепсектин талазы-биле боо-чепсеклээшкенин кызырарынын талазы-биле нити программаның үндэзин болуп ужурул деп, «үш күрүнелериниң декларациязы» ол дугайын ынчаар хемчеглер турар. Атомнуг чепсекти хоруудаарынын орнунга, кижилерни массалы-биле чок кылырарын ол үргедкич чепсез бүдүрүлгези болгаш ажыглаарын хоойлужууду турарыне уланган ындыг планы мурунда-даа, ам-даа Совет Эвилелиниң чөпшээрер шылавазы боду-ла билдингир. Чүвени шыа угаап билди кандай-даа кижиге мырнай таарымча чок болгаш хүлээп алдынып шыдагынмас, харын ол планы манаа дээрги Ачесон-даа, дээрги Иден-даа мактап турдулар, анаа боо-чепсеклээшкын-биле черелештир атомнуг чепсекти «илеридириниң болгаш хынаарының системасы» дээрзинге кирирерин көрүп турар санал оларнын саналынын аразында база бар деп булдуларын орадап турганнар. Бир эвес үш күрүнелер оон өске чүңү-даа саналдавааннар болза, ынчаарда оларнын саналын Ассамблея өөренип көргөн болур ийик деп меделгээш, дээрги Иден ону атомнуг чепсек дугайында айтырыгга депшилге болур деп адаан.

Ынчалза-даа, херек болза, кайы бир саналдарын өөренип көрүндү эвес, харын херек болза, ол саналдарын ужур-утказында, оларнын үвелинде, херек болза, ол чугула болгаш онза айтырыгга эзулуг чөпшөктүгү чугула шийтирер тыпкан турарында болур. Ынчаарга бир эвес атомнуг чепсекти чугаажокка хоруудаары көрдүмүнэн турар болза, атомнуг чепсекти дугайында айтырыгны чугула шийтирээр болдунмас, ол дугайын АКШ, Англия болгаш Франция боттарынын декларациязынга кызымакайы-биле оюп каап турарлар.

Декларацияда чугаалап турарын эзугаар алырга, боо-чепсеклээшкын дугайында меделерин үе-чадалап азы «дараалашкак үе-чада» барымдаалып ол меделерин берип турарынын дугайында шийтирер хүлээп алыр деп үш күрүне боттарының декларациязына саналдап турарлар. Чамдык ораторлар, оон аразында моон мурунда чүве чугаалап оратор генерал Ромуло ол саналга өөрүп амырап турар-дыр. Ынчалза-даа оон өөрүп амыраанынга катышпайн тур мен. Ол эзулуг-ла өөрээн кижиде дээрзин билер мен, ынчангаш ону өөрүтүр дие улуг күш үмөс: бир эвес оон өөрүп турары санал бети дээрге-ле Американың

оон өөрүшкүзүнүн херээ хандыртыган турар апар. Ол саналдын дугайында «чарлаарының болгаш хынаарының ол системасы болза, үе-чада бүрүзү доозулганынын соонда, бир үе-чадан өске үе-чадаже хөгжүп турар система болур ужурул» деп дээрги Ачесон мычаар чугаалап турар. «Баштай улуг чугула эвес меделерин дыннаткан турар, оон соонда элээн чугула адырларже шийчир бис» деп Ачесон үргүлчүл чугаалаан.

Ону дээрги Иден бодунуң ноябрь 12-де чугаазына база бадтыкаан. «Бистер ол херекти чепсектиг күштериниң болгаш боо-чепсеклээшкениниң шоолту чугула эвес чергелеринден эгелээрин болгаш оон соонда көөрү элээн берге болуп турар, элээн чугула, элээн чапты черлерин эгелээрин саналдап турар бис» деп Иден чугаалаан.

Ынчаарга Иденниң чугаалааны биле ол «элээн чугула болгаш элээн чажыт чергелер» азы Ачесонунуң чугаалааны-биле «элээн чугула адырлар» болза, Иденниң чугаазы-биле алырга ажыглаары берге болуп турар элээн чажыт чергеге хамааржып турар атомнуг чепсек дугайында меделер бээринден херек кырында шуут ойталаар сорулга-биле үш күрүнелериниң сөөлүг үе-чадага кирип турары ол чугула айтырыглары ол болуп турар. Үш күрүнелерниң чогаалдып кылганы системаларын эзулуг указын ында болуп турар, ол болза, «бир үе-чадан өске үе-чадаже» шийчириниң, дээрги Ачесонунуң болгаш дээрги Иденниң тайылбырларында көстүп турары-биле алырга, бүгү-делегей контролу дээрзиниң кол быралары кымнын көлүна кире бээр күрүнелериниң бергенинде хамааржып болуп турар.

«Айылдар-биле болгаш чигинишкынар-биле бергеден бистиге делегейниң ышкаш ындыг делегейге улустарга чажытты илередиң, хыналданы берип болур магадыладары улустар күзеп турарлар, ынчаарга кире шаа-биле «бистер бир үе-чадан өске үе-чадаже» киревис тудум-на, эки тура-сорулук болгаш ак-сеткилдиг өзүп турар көргүзүлгери бисте бар болур. Ол көргүзүлгөр чокка бурунгаарлап шыдавас бис» деп дээрги Ачесон чугаалап турган.

Айтырыгны ынчаар тургусканы болза, чепсектиг күштериниң дугайында медел бээриниң херээнге бир үе-чадан өске үе-чадаже шийчирини үш күрүнелериниң планын эзугаар сөөлүг үе-чада меделээзин бээр ужурул элээн айылдыг болгаш элээн кыжымгыч чепсектиг күрүнелер баштайгы үе-чадада негетинген меделерден шуут хамаарылгалыг кылдыр тургустунганы болур чадастар-дыр. Ол дээрге боо-чепсеклээшкын дугайында медел бээриниң бүгү планын салымы болгаш боо-чепсеклээшкенин кызырарынын талазы-биле хемчеглерни амыдыралга чорудары чүгүл улуг күчүлүг болгаш улуг айылдыг чепсектилериниң холунда турар турар дээни ол бооп чадастар. Адактын сөөлүндө, ол дээрге бир үе-чадан өске үе-чадаже шийчириниң дугайында айтырыгны шийтирээр дээр-даа ол күрүнелерден бүрүн хамааржып чадастар, ындыг болганда, бир эвес ол, ол күрүнелериниң эрге-ажыктары болу берсе, ол күрүнелер бир үе-чадан өске үе-чадаже шийчиртпес бүрүн аргалыг болу берип чадастар.

Бир тээ, атомнуг чепсек азы массалыг узуткаарынын өске-даа чепсектери болза, эи-не коргунчуг болгаш эи-не айылдыг чепсектер болуп турар болганда, оларнын дугайында медел киирп бээр болган ол оон-биле холбашкан бүгү хемчеглерни ол чепсектиң эзелериниң кара-туразы-биле сөөлүг үе-чадага кириген туруп болурун кедизинде баргаш херек анаа четпей барган туруп болурун манаа чугаалап каар херек. Айтырыгны ынчаар тургусканы-биле чөпшөргөжин болбазы билдингир. Атомнуг чепсекти контролдуулаарынын дугайында «Барухтун планын» үндэзилетин турар үе-чадаларын системасы ышкаш, чөр-ле бүгү боо-чепсеклээшкенин кызырарынын ындыг үндэзинге тургустунганы программасы ол ышкаш таарымча чок-тур.

Ол «үе-чадаларын системасы» болза, АКШ-тын негеп турары дег, байдалдын эзелериниң холунга кире берип, боттарынын дугайында ажык чок ыялыңчыг хемчеглер чорударындан тодаргай эвес үр хуусаа дургузунда ойталаарынын болгаш өскелерин дугайын ол хемчеглерин чангыс талаалар тургаш ботандырыарының эптиг чепсез болу берип болур. «Барухтун планында» бүгү делегей контролу дээрзи үе-чадаларын системасы болза, атомнуг энергиянын бүдүрүлгезин бүгү делегей контролу баштайгы үе-чада-биле кызыгаарлап каарын бодап турган, тодаргайлаарга чүгүл чиг этти казып тыварын контролу адаанга тургузар

бүгү делегей контролу тартпас деп бодап турган. Кажан АКШ атомнуг чепсекти монополистери болуп турган үеде, үе-чадаларын ол системасы атом херээниң талазы-биле АКШ-ка онза таарымчалыг болуп турган, чүге дие, ол система атомнуг чиг-этти казып тып турарларын, ынчалза-даа ам дээрзинде атомнуг чепсекти бүдүрбейн турарларын контролдун адаанга тургузар, ынчаарга ол атомнуг чепсекти бүдүрүп турарларын кандыг-даа контролдан хостаан турар. Атомнуг чепсекти бүдүрериниң талазы-биле бодунуң мурнуку монополидуг байдалын АКШ шыкынган-даа болза, ам-даа ындыг системаны эгелээрин орадап турар, ынчалза-даа ындыг система турда эң чугула чепсекти—атомнуг болгаш массалы-биле чок кылырарың өске-даа хевирлиг чепсектерин бүдүрериниң талазы-биле контролдан ол чайтай бээринег иделеп турар.

Үш күрүнелериниң бо бүгү саналдары болза, херек кырында боо-чепсеклээшкенин чүгүл дайынзын чорударынын дугайында саналдар болуп турарын чугаалаан болгай бис. Ынчаарга боо-чепсеклээшкенин кызырарынын болгаш атомнуг чепсекти хоруудаарынын дугайында шийтирерини баш улуг хүлээп албайн чорукан турар ужурул боо-чепсеклээшкенин дайылаар дугайында санал болза, боо-чепсеклээшкенин кызырарынын болгаш атомнуг чепсекти хоруудаарынын дугайында шийтирерлерин хүлээп алыры деп кол айтырыгларны боо-чепсеклээшкенин дайылаар дугайында чугаалаарга хөп кааптарыңче уланган болуп турар.

Боо-чепсеклээшкенин кызырар болгаш атомнуг чепсекти хоруудаар дугайында шийтирерини хүлээп алган дораян-на, боо-чепсеклээшкын дугайында меделерин бүгү күрүнелер эң кыска хуусаанын дургузунда кириген турары боду-ла билдингир.

Катышкан Нацияларның Организациязының кежигүнери — бүгү күрүнелер боттарынын бүгү чепсектиг күштериниң болгаш боо-чепсезиниң дугайында меделерин киирп келири эргежок чугула деп 1946 чылда Кол Ассамблеяның бирги сессиязын-га-ла СССР-нин төлөөлери саналды кирип турган.

Боо-чепсеклээшкенин кызырар дугайында айтырыг өске чурттарда шериг баазалары-биле сырый холбаалыг болуп турда, агрессия Атлант блогоунун организакчыларының өске чурттарын девискээринде тургузуп турары шериг баазаларынын дугайын үш күрүнелерниң саналында мырнай ытывайын турар-дыр. Боо-чепсеклээшкын болгаш чепсектиг күштер дугайын чугаалап тургаш, ол шериг баазаларын тоовайн барып болбас, чүге дээрге ол шериг баазалары өскенин чуртунуң девискээринде туруп турда, шериг баазазы болза, боо-чепсеклээшкенин болгаш чепсектиг күштерин ажыглаарынын тайбынга эң айылдыг хевирлериниң бирээзи болур. Өске чурттарын девискээринге шеригини, шериг-далай, шериг-агаар баазаларын Катышкан Штаттарнын организациястп турары болза, делегейниң чаа дайынын белеткээриниң планында чугула хемчеглерин бирээзи болуп турар болганда, ол чугула айтырыг болуп турар.

Америк парламента парламенттин аракта-ла четче эвес болгаш эжегерез бичелеткен меделээ эзугаар алырга, даштык күрүнелериниң девискээринде АКШ 400 ажыг шериг баазалары, оларнын хөй-нуруузу шериг-агаар баазалары болуп турар.

Американың баазалары болза, сонгу таладан — «Скандинав чурттарынын дузазы-биле, мурнуу таладан — Турция биле Грецияның дузазы-биле, барын таладан — барын Европа чурттарының дузазы-биле, чөөн таладан — бодунуң халлаашкынын Совет Эвилелинге болгаш Кыдат Улус Республикага улур угландыр-ган ам Атлант блоктун плацдармы, агрессии шивээзи анар чыдар Япониянын дузазы-биле Совет Эвилелин болгаш улус демократиязынын чурттарын хүрээлээрине хереклетинге дээрзинин дугайында маргыш чок актыны тускай сагындырарынын херээ бар деп бе. Ол баазаларын, ылаңгыяда агаар-шериг баазаларынын турар черлерин чүрүп көргүскен, ол баазалардан халдаза чогуур черлерин согушкунуунуң уун айткан дайын кысыкчыларынын неперде-лип турар янзы-бүрү карталар ол дугайын чугаалап турар.

мааржып турар янзы-бүрү ужур-дузазы турза-даа, «үштериниң» саналы ол айтырыгны мырнай ытывайын оюп каап турар.

Дээржилер Ачесонунуң-даа, Иденниң-даа меделелдеринде ышкаш Трумэнниң меделелинде-даа боо-чепсеклээшкенин кызырарынын хемчеглериниң дугайында санал болза, боо-чепсеклээшкенин кызырарынын талазы-биле болгаш атомнуг чепсекти хоруудаарынын талазы-биле практиктиг хемчеглерини хүлээп алырын болдурбас дээш хөй-ле тайылбырларын кирип турар. Ол тайылбырларын харын чүгүл ынчаар көрүп болур. Чижээлээрге, дээрги Трумэн ноябрь 7-де чугаазына, шыны-биле чугаалаарга боо-чепсеклээшкенин болгаш чепсектиг күштерини анаа-ла дайылаарына чедирип турар, боо-чепсеклээшкенин кызырарынын дугайында саналына боо-чепсекти кызырарынын талазы-биле оларнын саналдан аргазы болза, бир эвес бүгү делегейниң тааржып системасы бар болза, чүгүл ынчаарда боттуг болуп болур деп тайылбырлаан. Боо-чепсеклээшкенин кызырарына хамыктың мурунда, «иделгелгил болгаш чөптүгү корум чурумнуг болур» херек деп негеп чугаалаан. Бодунуң саналдарын ботандырырына ылаңгыя кандыг корум-чурумчу «иделгелгил» болгаш «чөптүгү» деп оон санап турарын дээрги Трумэн тайылбырлааран. Мен бодарымга бистин организациявысты болгаш корум-чурумчусту идегел чок кылып турар дигилээш, ветоунуң хериминиң иштинче даа октапканы ол эвес ирги бе? ол ындыг — деп бодап тур мен. Американың монополистеринге эптиг болгаш ажыктыг ындыг корум-чурум чогаатынып кылдырмааже чедир АКШ боо-чепсеклээшкенин калдында кызырарынын чорударын боодайын турары тодаргай ышкажыл.

Бир үе-чадан өске үе-чадаже шийчирини кайы бир күрүнелериниң эки-туразынын өзүп турар барымдааны ышкаш негелде-биле дээрги Ачесонуну холбаштырып алганын көргөн болгай бис. Боо-чепсеклээшкенин кызырарын ботандырырын баштайгы негелдези кылдыр бүгү делегейде туруп турар душкүрүлдү байдалды узуткаарынын дугайында негелдени Трумэн, Ачесон болгаш Иден олар салып турарлар. Боо-чепсеклээшкенин кызырарынын болгаш чепсектиг күштериниң дугайында чугула үнүп келгире, бүгү-ле таварылгаларда мунгаранчыг Нациялар Лигазынын ажыдакчылары ол негелдени база калбаа-биле ажылгап турганнар. Ындыг негелдени харын 30 чылдарга ылаңгыяда Нациялар Лигазынын боо-чепсеклээшкенин дүжүрериниң талазы-биле белеткелдин комиссиязынын 4-кү сессиязында, боо-чепсеклээшкенин дүжүрер дугайында ынчаарда совет төлөөлөрүн үндүлдүп турганы боттуг саналдары үзери Польш Бонкурга херектиг апарганда, ол ону кедүрүп үндүрүп турганын сагындырып болур. Оон: «баштай — айылдык чок чорук, оон соонда боо-чепсекти дүжүрер» деп формулазы билдингир. Кол Ассамблеянын мурунда болулаан сессияларына боо-чепсеклээшкенин кызырарынын дайынзын ол формулазы анаа-ла каталтып турганнар. Боо-чепсеклээшкенин кызырарынын баштайгы негелдези кылдыр «делегейниң амгы душкүрүлүг Сайдалы» узуткаар деп негелде үндүрүп келген дээржилер Трумэн, Ачесон болгаш Иден ол формуланың хевирин элээн өскертпел аян кирип алганнар-дыр.

АКШ-тын талазында айтырыгны ынчаар тургузуп турарынын хоозун мегези болза, АКШ-тын бүгү политиказы бүгү-делегейниң байдалында душкүрүлдү чорукту кошкыларынче уланган эвес, харын ол душкүрүлдү чорукту улам чидилерине уланганын көстүп турар. Шынал-ла Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязынын чурттарында улур титочу дайынзырктарын хоп-меге чөгээзин шуут чугаалаайн, бир эвес АКШ-тын талазында деткивезин, күткүвезин болза, турбас ужурул, бүгү-делегей билдингир чөнгээ ол сорулга херектиг болуп турар эвес чүве бе? Бир эвес Саянга дээрги Ачесон шуут дузаалашпай турган болза, Кол Ассамблеяның хуралдап турган черинге, харын оон туржук индир кырынга, буурап дүшкен гоминдангы эзу-чурумнуң төлээзи туруп турары ышкаш факт каталтап болу бе? оон чугаазынын дугайын «Ле морт сансит де виф», — «өлүглер дириг кижилерден халбактынтып турар» деп француз чечен үлөгөр домак-биле сөглөп болур.

Ынчаарга бо дээрге чангыс эвес удаанын фактылары болуп турар. Тайбыңчыдылга дугайында баштай Кэсонга, ам Паньмыньжонга чугаалаашкынынарнын үзөр дээш үргүлчүлүг турар америк орадакчышкынынары чүл? Япония-биле Керээ? Германияны чарганы? Совет кызыгаарларынын сонгу, мурнуу

вөөлөрүн улам калбартыр деп турар АКШ-тын орадакчышкынынары? Чоокку Чөөн-чүк чурттарынын чөпшээрелин айтырбайн АКШ-тын коучуг «камгалаккап турары» «Чоокку Чөөн-чүкчүк камгалалы» дээрзиниң төөгүзү?

Ол дээрге, американың Чоокку Чөөн-чүкче аргессиязынын белеткелдинге кончуг дөмей деп аскы быжыгдаа болза, дээрги Эль Хури демделейин барып шыдавайн турар. Египеттин даштыкы херектер министри дээрги Салах Эд Динниң чугаалааны-биле алырга Египетте дайынны оон эвилелчиз бис деп саватынын турар чурт Египетке удур чорудуп турар чүзүл?

Экономика болгаш шериг талазы-биле элээн кошкак чурттар дугайында АКШ-тын болгаш Англияның амгы даштыкы политиказынын чүү болуп турарын бүдүрүлдү көргүскен Иранның төлээзи дээрги Энтезамыны манаа чугаалааны бо чылдагы Иранда болушкуннар чүмү көргүзүп турарыл?

Боо-чепсеклээшкенин чорудар дугайында кол инциденторларнын бирээзи Англия-даа, ол инциденторларнын кол өмээржикчилериниң бирээзи Франция-даа болгаш дыка хөй чурттар Европаны катап чепсеклээшкенин болгаш чепсеклээшкенин журундан бергедеп турарынын бар чылдаганы? Атлант блоктун америк штабының ол төсүк чок ажыл-чорудулгазы, Атлант блоктун Римге ноябрь 24-те болур сессиязынга белеткелдин чорууду турар Ачесонун Перкинстиң болгаш Аденауэриниң харын база ол ышкаш атлантин чепсектиг күштериниң кол команди-лакчызы Эйзенхауэрин дугайын чугаалааваска безин, АКШ-тын шериг министри Ловеттин, генерал Бредлинин, Гарриманниң идеякелгил киржилгези-биле Атлант блоктун баштыкчыларынын ам Парижга болуп турар хуралды чүл ынчаш?

Ол ышкаш бүгү фактыларын эзулуг бодалын, ужур-утказын парижтин «Монд» солунуң безин чажырып шыдаайн турар, ноябрьның 14-те үнгөн дугаарында «Атлант океандын Рейнге чедир америк шериг-биле» деп эге аттыг чүүлү үстүндө чугаалаан чүдүлдер-биле холбаштыр үндүргени элээн солун болуп турар. Оон шийден каш сөстөрүн көргүзүп көрөй. Бирээде: «Амгы үеде он муң ажык америк солдаттар болгаш офицерлер Францияда туруп турар. Амгы удаада олар Лафейетке хүндүткөп мөгейер дээш келбээнер. Оларнын сорулгалы болза: 1. Германияда туруп турар шеригини тылында америк армия болза, бир эвес дайын болу берсе шеригин эргежок чугула боо-чепсек херекселенин болгаш аш-чөмчүн курауларынын тургузуп турар. Ол дээрге Атлант океанын порттарындан Рейнге чедир төлөвилең немелде шугум болуп турар».

Ийде: Лимож — Париж хоорайларын аразында чоруп турар деп орулуктур бирги чөргезиниң вагоннарына, улуг хүнер бүдүзүндө Потоматын азы Мичиган хөлдүн эриктеринге чоокшулап орага англи чугаанын дынналып турары ышкаш, англи дыл дынналып турар. Шаторга, Орлеанга демір сруктарга недела бүрүзүндө-ле америк пассажирлер улам-на хөй немецип турар. Оларнын иштинден дыка хөй ам болур улуг хүнү таварыштыр куу өнүгү шериг хевин азы агаар күштериниң шеригини ак-көк өнүгү хевин уштуп алгылаан болуп турар. Ынчаарга оларнын шугузу карманында шериг документилер... Франциянын оруктары-биле кара ногаан өнүгү брезент-биле дугалагылап каан атомобильдерин болгаш чүк машиналарын, «Пак-кар» азы «шевроле» деп маркалы машиналары бодаарга, аян-чорукчу улуду-биле чиктигизиниң соруу турар. Ол машиналарын ц, си, си, зет деп каан чангыс-ла ындыг үжүктөрүн үргүлчү-ле номчуп болур, ол дээрге: коммуникация зоназынын европа командылалы дээш ол. Ол машиналар дээрге, шынал-ла Германияда эжелеп-чыгар шеригини тылында американың тургузуп турары чепсеклээшкенин машиналары болуп турарлар.

Ол бүгү туруп турда безин Франциянын тускай турар чоруун күндүлөп көрбейн турар деп «Монд» солун оон

